

Олена СЕРЕБРЯКОВА

**«АНДРІЮ, АНДРІЮ,
Я КОЛОПНІ СІЮ: ДАЙ МИ, БОЖЕ,
ЗНАТИ, З КИМ ЇХ БУДУ БРАТИ»
(МАНТИЧНИЙ ЗВИЧАЙ
«ЗАСІВАННЯ КОНОПЕЛЬ»:
СЕМАНТИКА, СИМВОЛІКА,
ФУНКЦІЇ)**

Проаналізовано мантичний звичай «засівання конопель», який побутував у різних історико-етнографічних районах України. Зокрема, звернуто увагу на його семантику, символіку, функційність, архаїчні елементи, локальні різновиди.

Ключові слова: ворожіння (мантичні дії, дивінації), насіння, засівання, «віщій» сон, лічба.

З-поміж різних дівочих ворожінь, внаслідок яких у той чи інший спосіб можна дізнатися про шлюбну долю, є й такі, що відтворюють процес землеробських робіт (засівання, боронування та ін.).

З огляду на те, що зерно — символ родючості, вічного оновлення, зародок нового життя, його використовували у різних календарних і сімейних обрядах, зокрема й у мантиці.

Найдавнішу згадку про такі магічно-мантичні обрядодії віднаходимо у статті Д. Лепкого. За його записом, у селах Дрогобицького повіту ввечері перед Андрієм численна юрба дівчат кидала у вікна хат, де є парубки, попіл, полову чи конопляне насіння. Промовляючи: «Андрію, Андрію, коноплі сію», потім швидко втікали, щоб їх ніхто не наздогнав [41, с. 47].

Мету цього звичаю розкриває словесна формула, якою супроводжувалося ворожіння у с. Городище (Самбірщина). Тут панянки посипали піском вікна своїх товаришок, а частіше хлопців, приговорюючи:

*Яндрію, Яндрію
Коноплі сію,
Фартухом волочу,
Віддаватис'ї хочу [52, с. 357].*

За даними польових спостережень Л. Горошко, схоже андріївське ворожіння з пшеницею чи коноплями побутує й досі в жартівливій формі в дитячому середовищі у с. Головецькому (Старосамбірщина). Після кидання зерна і виголошення аналогічної примовки, «хтось вибігає з хати і ними давай волочити, якщо догоне, а ні, то повтікають» [2, арк. 59].

За записом Г. Дронів зі с. Уторопи (Косівщина), гуцулки збиралися біля хати, де є парубок, брали штани й казали: «Андрію, Андрію, коноплі сію, штаньми волочю віддаватисе хочю!». Тоді сіяли у його вікно кукурудзою і втікали¹ [9, арк. 39].

Найчастіше відданиці прагнули довідатися, з ким саме їх поєднає доля. Тому й вдавалися до своєрідних обрядодій задля викликання «віщого» сну. За традиційними віруваннями, який парубок наснить, з тим судилося й одружитись. До початку ХХ ст. у мантичному звичаї «засівання конопель» збереглися архаїчні риси, зокрема оголеність². Саме у тако-

¹ В інший спосіб про свою подружню долю дізнавалися поліщучки. Вони сипали коноплі у вікно хати, кажучи при цьому: «С'ята Ондрей коноплі посеї», та слухали, що там скажуть. Приміром, слово «сядь» віщувало дівування [55, с. 210].

² За народними віруваннями, ритуальна оголеність як характерна ознака демонічних образів мавок, русалок і ві-

му вигляді його виконували горянки у деяких карпатських селах на Галицькій і Буковинській Гуцульщині, Північній Лемківщині, Східній Бойківщині.

Так, за записом В. Галайчука зі с. Криворівні (Верховинщина), панянки збирались в одній хаті, скидали з себе весь одяг та йшли на дровітню «сіяти» коноплі словесною формулою «Андрію, Андрію, я коноплі сію: дай ми, Боже, знати, з ким їх буду брати». До того ж, хлопці викрадали дівочий одяг та вимагали за нього викуп — кілька поцілунків. «Та й дівчєта обчъипали хлопців, та й цілує, би дістати сорочку». Функцією викупу є ритуальне закріплення нового соціального статусу, у даному разі — наречених. Як зазначає К. Кутельмах, тутешні оголені гуцулки «заволочували» посіяні коноплі своєю сорочкою³, «а хлопці засідають, аби виділи сисе, аби й уже пужелва дівок» [11, арк. 20; 22, с. 600—601]. Судячи з примовок, які вдалося занотувати Р. Кирчіву, Л. Горошко і Г. Дронів в Шепоті, Шепоті Долішньому (Вижниччина) і Яворові (Косівщина), горянки робили це моршеним (тобто коміром від сорочки): «Андрію Андрію, я коноплі сію, моршеним волочу, віддаватися хочу»; «Андрею, Андрію, я колопні сію, моршенема волочу, бо віддаватисі хочу» [6, арк. 50—51; 9, арк. 176; 12, арк. 62]. З етнографічної літератури і розповідей інформаторів відомо, що кілька десятиліть тому традиція ворожити в оголеному вигляді на (навколо) дровітні чи довкола хати побутувала й у жителів окремих сіл Косівщини (с. Москалівка), Вижниччини (сс. Виженка, Мілієво), Путильщини (с. Сергії). Натомість про факт «заволочування» відомостей немає [1, арк. 127; 11, арк. 8, 42; 46, с. 221]⁴. За даними Ю. Шнайдера, оголені відданиці-бойківчанки з Рожнятівщини «засівали» коноплі, які «заволочували» споднями, з метою вийти заміж [75,

дбом допомагала налагодити зв'язок з «іншим» світом, унаслідок втрати людиною своєї «соціальності», приналежності до культурного простору [19, с. 291; 38, с. 34]. Саме тому завдяки цьому первісному стану людині легше довідатися про своє майбутнє [14, с. 355—356].

³ Так само чинили на Покутті, Закарпатті, Поділлі, Середньому Подніпров'ї, послугуючись ще льоном або маком, а на Слобожанщині опівночі напередодні свята Андрія відданиці тричі засівали жменю конопляного насіння навколо хати чи повітки [23, с. 8; 28, с. 73; 39, с. 362; 43, с. 141; 47, с. 20; 72, с. 402].

⁴ Унаслідок здійснення аналогічних обрядодій опівночі перед Новим роком, полтавчанка мала змогу побачити свого милого уві сні [44, с. 20].

s. 212]. Як повідомив К. Вуйціцький, унаслідок виконання схожих обрядодій, що супроводжувались словами: «Я сію! Сію! а не знаю, з ким буду збирати», оголена гуцулка могла почути відповідь, а отже й голос майбутнього нареченого: «Зі мною!», і навіть побачити його постать [69, с. 289].

Низку цікавих фактів про інші варіанти цього мантичного звичаю маємо з території Північної Лемківщини (Сяноччина). Із розслідів В. Поля відомо, що напередодні Андрія оголені горянки сіяли коноплю по хатах, традиційно звертаючись до цього святого у примовці, щоб уві сні він подав їм віщий знак. Прикметно, що вранці отримували додаткові відомості щодо свого шлюбного майбуття, звертаючи увагу на те, який птах вибирає насіння: якщо курка — це поганий знак, когут — добрий. Найкращою прикметою вважали приліт зі стріхи горобця, який, за повір'ями, у такий спосіб проорокував дівчині швидке заміжжя [73, с. 125].

Це одне своєрідне ворожіння на цих теренах записав М. Сивицький. Так, дівчина удосвіта потайки «сіяла» льон на стежці біля хати, примовляючи при цьому:

*Андрію, Андрію, на твій день льон сію,
Дай мі, Боже, знати, з ким го буду брати;
Як перейде хлоп, буде весілля гнет,
Як перейде ворона — іще цілий рік вдома.*

Натомість результат обрядодій дізнавалась за іншими ознаками. Оскільки вербальний супровід частково давав відповідь на питання, то тутешні жителі уважно спостерігали за тим, хто першим через нього перейшов. У разі, коли це був парубок, вірили, що шлюб відбудеться незабаром (можливо навіть із ним). Одружений чоловік відчував відкладання весілля до наступного свята Андрія; вдівець, коваль, боднар, швець, кравець — такий самий соціальний стан чи професію матиме суджений. Поява цигана проорокувала зрадливого нареченого, а жінки, kota, собаки, ворони чи іншого птаха — подальше дівування. Дане ворожіння мало продовження, якщо на стежці ніхто не з'явився чи проходила незнайома людина. Тоді відданиця стукала в двері хліва й питала:

*Тук-тук-тук, моя свиня,
Ци буду я того року газдиня?*

За повір'ями, весілля відбудеться до року, якщо свиня зарохкала, в противному разі — нічого було

й сподіватись на нього [53, с. 129]. Аналогічні пояснення схожого ворожіння (щоправда без продовження) у жителів Південної Лемківщини зафіксували І. Красовський та Й. Вархол [37, с. 120]. Про інші тлумачення першого переходу зерна на Північній Лемківщині довідуємось із нотаток Л. Горбача. Так, хлопець був прикметою пошлюблення з парубком; одружений — з удівцем; дівчина чи жінка — дівування [24, с. 5].

Подібну примовку виголошували й на Західній Лемківщині, де панянки, передбачаючи свою подальшу долю, «сіяли» льон на дорозі, імітуючи «боронування» чоловічими штанами. Сподівання на одруження наступного року вважали немарними, якщо зерно першим перейшов чоловік [62, с. 318].

Цікавий приклад гуцульського ворожіння, яке у минулому побутувало у с. Жаб'їому (нині смт. Верховина, що на Верховинщині), подав В. Шухевич. Після андріївської вечері дівчина скидала з себе сорочку, брала чоловічі штани через шию, а очкур в зуби «так, аби з него висіли два кінці набоки, а висіявши сімя при промові:

*Андрію, Андрію,
Колопні сію,
Гатками волочу,
Віддавати сі хочу.
Дай мині знати,
З ким їх буду брати!*

Схиляє ся до землі так, аби могла бороною заскородити» [60, с. 274].

Зауважимо, що зазвичай у андріївський вечір дівчата йшли ворожити на дровітню. Скажімо, на Гуцульщині коноплі сіяли в трісках, одягнувши на голову сподні (на північно-східних теренах краю це робили на дровітні у дворі, де є парубок), а на Південній Лемківщині — на своїй дровітні (чи навколо колоди) або на дворі. Відтак «заволочували» зерно чоловічими штанами, які підкладали під голову (подушку), сподіваючись побачити свого судженого уві сні⁵. У схожий спосіб лемківчанки (сс. Суха Свидницького округу, Руська Поруба Гуменського округу) і бойківчанки (сс. Мшанець — Старосам-

бірщина, Ямельниця — Сколівщина, Поляниця — Долинщина) «розкидали» по хаті сіменець (насіння конопель) чи льон [5, арк. 18; 8, арк. 29; 18, с. 163—164; 30, с. 10; 32, с. 219—220; 33, с. 51; 59, с. 140; 63, с. 71; 74, с. 219].

За розслідами Й. Вархола та М. Шмайди, подекуди на Пряшівщині (села Гуменського, Старолубовнянського і Воронівського округів) такі ворожіння обов'язково супроводжувались певним замовлянням, у якому прохали святого Андрія відкрити таємниці майбуття. Ймовірно, аби прихилити до себе цього покровителя шлюбу, в Руській Порубі після примовки ще й співали баладу про нього. Не дивлячись на те, що такі мантичні дії мали різні, проте подібні, вербальні супроводи, усі вони були спрямовані на викликання «віщого» сну:

*Андрію, Андрію,
Конопельки сію,
Дай мі, Боже, знати
З ким їх буду брати (Смольник, Руська Поруба)*
*

*Андрею, Андрею,
На тя нашіня шею,
Хтіва бы я знати,
Кого буду мати (Чирч)*
*

*Андрію, Андрію,
Я на тебе лен сію,
Дай мі, Боже, знати,
Кого буду брати (Шамброн)*
*

*Андрію, Андрію,
Конопе на тя сію,
Дай мі, Боже, знати
З ким я буду спати (Вавринець, Суха)*
*

*Андрею, Андрею,
На тебе лен шею,
Дай мі, Боже, знати
З ким го буду брати (Литманова)*
*

*Андрію, Андрію,
Коноплі ти сію,
Дай мі, Боже, знати,
З ким їх буду брати (Руський Грабовець).*

Прикладом вірувань про медіаторні властивості крадених речей, які вважали «чужими», надісланими з того світу, є використання їх з мантичною метою. Скажімо, лемківчанки послуговувались «холошнями» або «гачами», які таємно позичали в бать-

⁵ На південних теренах Закарпаття в разі, коли майбутній чоловік не наснився, відданиця ще раз робила спробу викликати «пророчий» сон — прокинувшись, вдарила цим парубочим платтям кілька разів до порога та потім лягала на нього [32, с. 219—220].

ка, братів або просто «крани». Цікаво, що в Руському Грабовці Михалівського округу, чоловічі штани повинні належати лише хлопцеві на ім'я Андрій [18, с. 163—164; 59, с. 140]. Схожі дані щодо ритуальної крадіжки стрийкових гатей нещодавно вдалося занотувати в бойківському селі Пилипці, що на Міжгірщині. Жителі Ямельниці, що на Сколівщині, позичали штани у господаря вечорничної хати (або його синів), в якій власне й залишались ночувати після ворожіння з коноплями, сподіваючись наснитися свого нареченого [4, арк. 45; 8, арк. 29].

Подекуди у різних регіонах України відданиці обмежувались лише засіванням конопель без їх подальшого «боронування», прохаючи милого показатися уві сні, висловивши побажання вийти заміж або промовивши молитву «Отче наш». Такі обрядодії приурочували до свята Андрія (рідше — Семена, Введення, Михайла) [4, арк. 29, 35, 40, 109; 7, арк. 50; 11, арк. 48, 57; 13, арк. 130; 15, с. 311; 16, с. 75; 20, с. 40—41; 26, с. 139; 35, с. 321; 55, с. 202; 57, с. 203; 66, с. 320; 67, с. 160—161; 68, с. 79; 70, с. 300—301]⁶. В окремих селах на Поділлі дівчата намагались виконати мантичні обрядодії таємно — так, щоб їх ніхто не побачив [10, арк. 33; 15, с. 311; 16, с. 75; 23, с. 8; 39, с. 362; 40, с. 131; 43, с. 141; 47, с. 20; 72, с. 402]. Цікавим видається той факт, що жителі Холмщини та Підляшшя з думкою про весілля сіяли льон в одному з кутків хати чи у мисці з землею⁷, а на Волинському Поліссі обсівали всю постіль (на свято Михайла⁸). На землях Слобожанщини (Куп'янщина) засівали жито з фартуха на міс-

ці, куди викидали хатне сміття (на Андрія та Меланку), а на західному порубіжжі Гуцульщини, де такі обрядодії виконували на свято Катерини, — на дровитні у господаря, який має парубка [34, с. 63; 35, с. 321; 55, с. 202; 64, с. 125; 67, с. 160—161].

Поєднання вірувань про магічно-мантичні властивості зерна та аграрних мотивів бачимо і в інших локальних варіантах мантичного звичаю «засівання конопель» (льону, маку). Подекуди на Бойківщині і Покутті, окрім шлюбної семантики, такі обрядодії мали продукуюче призначення — повинні були сприяти кращому росту конопель і льону протягом року (сс. Мшанець — Старосамбірщина, Спас — Коломийщина). З такою ж метою колись на Наддніпрянщині (с. Лука — Канівщина) насіння волочили руками, а на Південній Україні (с. Роксоляни — Овідіопольщина) своїми спідницями, спущеними до землі, аби «жити в добрі й розкоші» [7, арк. 228—229; 33, с. 51; 36, с. 57; 68, с. 78]. Натомість у с. Тростянець (Канівщина) спідницею чи фартухом послуговувались, щоби «швидше вийти заміж», а у с. Залуччя (Коломийщина), щоби «родовід щасливо розмножувався» [7, арк. 239; 10, арк. 33]. Судячи з наведених прикладів, первісне значення таких обрядодій, ймовірно, було аграрне, а пізніше воно набуло магічно-еротичного змісту.

Етнографічні записи з теренів Карпат, які в минулому столітті зробили О. Кольберг, М. Зинич, М. Шмайда, вказують на ще один різновид ворожіння з зерном. Його складовою було не лише засівання, а й подальше слухання «віщих» голосів, завдяки яким можна було довідатись, з якого боку слід очікувати сватів. Прикметно, що провісниками майбуття були домашні тварини (зокрема, собаки) або луна, а самі ворожіння супроводжувались різноманітними примовками, піснями [31, с. 123; 59, с. 141; 70, с. 300—301].

Скажімо, на Лемківщині, зімітувавши «сівбу» льону напередодні свята Андрія, та вимовивши такі слова:

*Андрію, Андрію,
Лен на тебе сію.
Дай мі, Боже, знати,
З ким го буду брати!*

відданиці прислухались, звідки долине собачий гавкіт⁹ (с. Красний Брід Меджилабірського округу).

⁹ У минулому в Галичині процесу «засівання» (задля «віщого» сну) передувало «слухання» собак зі жменею конопель, які відданиця тримала в правій руці [71, с. 217].

⁶ За записом М. Дикарева зі Слобожанщини, посіявши сім'я в головах і вимовивши такі слова: «Сію я льон, а вродять ся коноплі: з ким я коноплі буду брать, з тим буду і віку доживать!» на свято Меланки, відданиці загадували собі парубка, думали про нього і лягали спати. Якщо він насниться, з ним судилося справляти весілля. Подібну примовку виголошували під час ворожіння під колодою на дровитні, яке приурочували до свята Семена (1 вересня за ст. ст.) [26, с. 139, 159; 27, с. 112].

⁷ За записом Л. Голембйовського, на Підляшші, щоб довідатись хто буде чоловіком, панянка спочатку промовляла «Отче наш» дев'ять разів стоячи, дев'ять стоячи на колінах, дев'ять сидючи. Потім із примовлянням засівала ляне насіння в горіховій шкаралупі, наповненій землею, відтак знімала з себе крайку, клала її під праве вухо і лягала спати [66, с. 320].

⁸ На Сумському Поліссі гадали на Андрія (сс. Стара Гута, Очкіно Середино-Будського р-ну) [13, арк. 130].

Розгорнутіший варіант звичаю занотовано у с. Га-чава (Кошицького округу), де ворожили в саме свя-то Андрія. Після обіду дівчата з парубками вихо-дили за село на найвище місце (гору або скелю). Там парубки розкладали вогонь, а дівчата на виданні сі-яли навколо нього льон і кидали до вогню кички (скручений жмут соломи, якою покривалась стрі-ха. — О. С.), які принесли з дому. Після того всі разом перескакували через багаття, співаючи пісню, в якій звертались не тільки до Андрія, а й до цієї тва-рини, наділеної віщими здібностями:

*Ондрею, Ондрею,
Сієм на тя лену.
Дай, мі, Боже, знати,
З кым тя будем торгати!
Бреш, псичку, бреш,
Де мой фраїр ест!
На Острогурку сидит серна,
Пребера ножками, жеби жерла.
Яко серна, яко серна
І я бы так преберала,
Кебы'м такы ножкы мала,
Бреш, псичку, бреш,
Де мой фраїр ест!* [59, с. 141].

Подібну андріївську примовку, що її проказува-ли, сіючи коноплі попід пліт, зафіксував О. Коль-берг на Коросеньщині [70, с. 300—301].

Про простіший спосіб таких дивінацій, які здій-снювали поза межами власної домівки після прядін-ня куделі у с. Жукотині (Турківщина), дізнаємось із записів М. Зинича. Вони також відбувались за участю дівчат і хлопців у такий своєрідний спосіб. Вийшовши на гору (Полонинку чи Шутий Горб), дівчата ставали колом, а хлопці за ними. Тоді відда-ниці брали сім'я до запасок, розсівали його по снігу та разом із парубками співали такі пісні:

*Гей, Андрію, Андрію
Конопильки сію,
Та дай же ми, Боже, знати
З ким їх буду брати.
Ой жеби я, Боже, знала
Відки милий буде,
То я била шанувала
З тої хижі люди.
Ой жиби я, Боже, знала,
Що піду за вдівця,
То я биси віниця вила
З сухого ялівця.
Ой Андрію, Андрію,*

*Конопильки сію —
Портками їх заволочу,
Бо вже газди хочу.*

Прикметно, що після кожної з них дослухались, в якому кінці села відізветься голос. За вірування-ми, звідти й буде наречений [31, с. 123].

Для забезпечення цієї ж мети горянки чинили й інакше. Цікавий варіант такого андріївського воро-жіння вдалося занотувати В. Шухевичу у с. Жаб-йому. Після виконання дивінацій з кілочками, гуцул-ка трясла кілком, промовляючи:

*Андрію, Андрію,
Коноплі сію,
Дай ми, Боже, знати,
З ким їх буду брати,
Я трійсу плотом,
А пліт болотом,
А сужений мурьми (мошна)
Над моїми грудьми!*

Звісно ж, пліт починав гриміти, а дівчина прислу-халась, з якого боку чути будь-який голос [60, с. 274—275].

Про рідкісне парубоче ворожіння, яке виконували напередодні Нового року на Слобожанщині, повідо-мив М. Дикарев. Так, хлопець пізно ввечері виходив на двір з ложкою, якою вечеряв, та жменю зерна. Розсівав його по снігу, тією ложкою він пріорю-вав його та боронив, приказуючи при цьому:

*Яка мені буде сужена-ряжена,
та мені голову розчеше!*

За віруванням, йому мала приснитися, «яка у його буде жанка, — така точнісінько, яка буде жива, і який характер і удаль (вдача)» [26, с. 158].

Як свідчать етнографічні фіксації, зокрема й су-часні польові записи, обрядове засівання практику-валося й з метою довідатися про час одруження, кількість сватів і дітей, соціальний стан нареченого. Цікавою є згадка О. Кольберга з Покуття про во-рожіння напередодні свята Андрія, яке панянки здій-снювали на прядках. Кожна брала трохи конопля-ного насіння до рота і коли починали прясти, кида-ла його на землю, беручи з рота руками — тобто сіяла. Відтак його «волочили» по хаті запасками. По-тім всі лягали на землю і збирали ті зернятка, щоби за їх числом дізнатися, хто скільки матиме сватачів. За повір'ями, та відданиця, якій не вдалося підняти

жодного, могла не сподіватися на їхній прихід (с. Чортовець під Обертином — Городенківщина) [68, с. 79]. У схожий спосіб у минулому ворожили на Наддніпрянщині, вважаючи так: «скільки пар зерен, стільки пар старостів буде, а котра не вхватила зерна, то ни буде старостів» (с. Велика Севастіанівка — Христинівщина, Полствин — Канівщина) [7, арк. 193; 36, с. 54].

Певні відмінності колективних дивінацій зафіксовано під час польових пошуків на теренах Наддніпрянщини (Корсунщина). Приміром, у Сахнівці одна обрана дівчина посівала насіння з фартуха для всіх присутніх дівчат на порі, «волочила» спідницею та примовляла: «Сію, волочу, бо я заміж хочу». Тоді кожна тричі набирала зернят і йшла рахувати. «Якщо я назбирала та є в мене допари, то в мене буде пара в тому році». Подібно чинила одна відданиця у Деренківці, яка розкидала конопляне насіння по трісках, а решта панянок один раз заносили їх до хати, щоби на ряднині відшукати пару. Непарна кількість віднайдених зернят була поганою ознакою [7, арк. 14, 26].

Ще один варіант обрядодій зафіксував на Поділлі В. Скоропад. Так, посіявши на дровітні конопляне насіння, дівчата намагались набрати язиком кілька зернят, щоби порахувати їх у хаті. Парна кількість віщувала весілля, непарна — дівування. Зауважимо, що під час визначення результатів спостерігається аналогія у тлумаченні між цим способом ворожіння і дивінаціями з дровами [54, с. 70]. Такі ж умотивування подібних мантичних практик занотовано під час польових спостережень на Наддніпрянщині (Корсунщина), де зазвичай ворожили напередодні Андрія (с. Сахнівка), в саме свято (с. Глушки, Кошмак), на Катерини (с. Стеблів) чи Меланку (с. Деренківець, Мошни) [7, арк. 4—5, 40, 98].

Ворожіння з зерном були відомими також на Поліссі. Із записів В. Доманицького довідуємось, що у с. Столпині дівчина сіяла на всі боки конопляне насіння у дворі, примовляючи при цьому:

*Андрію, Андрію, я на тебе конопли сію,
запаскою заволочу, а тоді буду брати,
як буде роставати.*

Проте намагалася віднайти зернятка вже наступного дня. Суть таких обрядодій тут пояснювали інакше: як знайде два — вийде заміж за парубка, одне — за вдівця [29, с. 80].

Подібно чинили та визначали результат на Поділлі (с.мт. Вороновиця — Вінниччина). Засіявши коноплі на снігу за хатою і виголосивши такі слова:

*Андрію, Андрію, конопельку сію,
спідницею волочу, заміж вийти хочу!*

тутешня відданиця, на відміну від поліщучки, відразу цю жменю заносила до хати, чекала допоки розтане сніг та лічила насіння. Доброю прикметою вважала, якщо кожна зернина мала пару [21, с. 25—26].

На теренах Наддніпрянщини вдалося занотувати факт ритуальної крадіжки, до якої вдавалися жителі с. Кірове (Корсунщина). Так, після ворожіння з балабухами, дівчата йшли на подвір'я до якогось хлопця та викрадали в нього дровітню (колода, на якій рубають дрова. — О. С.)¹⁰. Відтак заносили її до хати, в якій відбувались вечорниці. По черзі на ній засівали коноплі, які «волочили» спідницею, висловлюючи вголос бажання одружитись:

*Андрею, Андрею, я коноплі сею,
пеленою волочу, бо я заміж хочу!*

Цікаво, що кількість схоплених зерняток віщувала тут число майбутніх дітей. За словами інформаторки, до крадіжки хлопець ставився поблажливо: у разі, коли він упізнав свою дровітню, лише сміявся [7, арк. 82].

Аналогічну примовку виголошувала інформаторка зі с. Ситники (Наддніпрянщина), яка в часи дівування ворожила у с. Біївці (Богуславщина). Обряд виконання мантичних дій дещо відрізняється від згаданих раніше. За її оповіддю, всі присутні дівчата лівою рукою сіяли на одній дровітні коноплі, «заволочували» їх спідницею та запам'ятовували свій рядочок. На наступний день до сходу сонця кожна з них збирала насіння зі свого рядка та лічила: «якщо я посіяла і в мене пара, значить я цей год заміж піду, якщо я посіяла і в мене семеню оказалось без пари, то вже я заміж не піду цей год» [7, арк. 137—138].

Зрідка процес виконання мантичних обрядодій і отримання його наслідків розтягувались в часі. Приміром, старожил с. Черепин (Корсунщина) уже так

¹⁰ В іншому селі цього ж району (Бровахи) схожим чином на краденій дровітні ворожили, щоб наснити нареченого. Для цього коноплі, що їх посіяли, збирали у жменю і клали під подушку [3, арк. 15]. З такою ж метою бойківчанки послуговувались зерном, яке «посеред хижі сіяли» (с. Синевир — Міжгірщина) [4, арк. 19].

не ворожила, але пригадала, як це робили її сестри. Так, увечері на свято Катерини вони гуртом сіяли коноплі на дровітні, які збирали через кілька днів — на Андрія. Якщо їх була парна кількість, вірили, що дівчина незабаром вийде заміж [7, арк. 160].

За записом П. Чубинського, у с. Сельци (Житомирський повіт) засіявши біля криниці льон в день Андрія та запам'ятавши своє місце, відданиці з нетерпінням чекала весни. За віруваннями, чий скоріше виросте, та дівчина швидше справлятиме весілля [58, с. 259].

Як зазначає Л. Орел, на теренах Південної України (Херсонщина) панянка напередодні свята Катерини зав'язувала у вузлик конопляне насіння, яке носила при собі до Нового року. У переддень цього свята сіяла його на току і «волочила» своєю спідницею. Якщо навесні це сім'я зійде, вона буде щасливою. За такою ж прикметою в минулому на Покутті довідувалися наскільки поталанить у житті внаслідок виконання мантичних обрядодій з коноплями на грядці на свято Андрія (с. Ліски — Коломийщина) [10, арк. 5; 48, с. 153]. З того, чи зійде посіяне на дровітні сім'я, колись ворожили також на Поділлі (Літинський повіт) і Наддніпрянщині. До прикладу, мешканки с. Мошни (Черкащина) на Новий рік крали з пустки житні колоски, м'яли їх та індивідуально сіяли «так близько до дровітні, щоб не дуже й топталось, щоб воно зійшло. Чи до пари: чи буде пара, чи ні — скільки штук зійде?» [7, арк. 64; 36, с. 54].

Із етнографічних нотаток В. Шухевича довідуємося й про мантично-магічні дії з метою приваблення нареченого. Так, коли всі позасинали, гуцулка виходила на двір, скидала з себе сорочку і тричі тягнула її за собою по землі довкола хати. Відтак ішла на дровітню та сіяла сім'я зі словами: «я маю доти бути дівкою, доки має з сім'я зрости коноплі (до осені); тогди маю я коноплі брати не сама собов, але з своєв дружинов; ци буде він в лісі, ци на поли, ци в містї, ци в дорозі, ци де, то аби нічо не гадав, лиць мене на гадці мав...» [60, с. 273—274].

На контамінацію мантичної властивості води і раціонального підґрунтя вказує архаїчний приклад поливу конопель водою, яку принесли з криниці в устах. Так чинили жителі Наддніпрянщини (околиці Канева) після триразового «засівання» і «боронування» насіння сорочкою навколо хати. За поясненнями, вибір місця ворожби обумовлений захис-

том від горобців. Під час виконання цих обрядодій парубки хапали одяг, щоби дівчата випрошували його або бігли одягатися додому [36, с. 57].

Польові пошуки на теренах Покуття (Снятинщина) свідчать про побутування андріївського ворожіння із зерном, яке вирізняється локальною специфікою. Так, дівчина наливала у миску води та чекала, допоки вона устоїться. Тоді з протилежного боку миски кидала по одному зернятку коноплі і спостерігала. У разі, якщо вони зійдуться, хлопець, якого вона задумала, одружиться з нею (с. Залуччя Горішнє) [46, с. 222]. Тут спостерігаємо аналогії між способом виконання і тлумачення вислідів ворожіння з вінками та свічками¹¹. Схожі відомості нещодавно зафіксовано автором у с. Будилів. Із оповідей бабусі, інформаторка запам'ятала, що кожна відданиця сіяла у велику миску з водою конопляне насіння і казала: «Андрію, Андрію, я колопні сію, горботков волочу, віддаватисі хочу!». Натомість призабула, що робила потім і як дізнавалася результат: «Це вся потреба на Андрея, щоб заміж вийти» [10, арк. 50].

Відзначимо, що жительки Синевира (Міжгірщина) і Поляниці (Долинщина) засвідчують правдивість побаченого «віщого» сну: «І снівся той, котрий її візьме... і мені наснив, той що мене взяв. Я вам кажу правду»; «...і снівся той хлопець, що мав її брати до шлюбу. То правда була. Ті давні люди не були такі гупі» [4, арк. 19; 5, арк. 18].

В деяких населених пунктах Бойківщини опитані респонденти не пам'ятають дивінацій із насінням, а, скажімо, на Наддніпрянщині, хоча й запевняють, що з коноплями чи житом ворожили колись давно, але уже не можуть пригадати, як саме це відбувалось і пояснити суть таких обрядодій (прис. Горб — Міжгірщина, сс. Кірове, Сотники, Заріччя — Корсунщина). Про часткову затрату мантичного обряду довідуємося з оповіді жительки с. Поляниці (Долинщина), яка повідомила про примовку, що її виголошували перед сном, покладання під голову штанів, проте сам процес посівання уже не відбувався [4, арк. 66; 5, арк. 6; 7, арк. 71, 72, 108, 151]. Подібно на Буковинській Гу-

¹¹ Подібно чинили грекині влітку — напередодні св. Яна. Вони приносили з криниці «німу» воду, виливали її в нову миску та пускали два ячмінних насіння, які символізували дівчину та хлопця. За віруванням, якщо зернятка зіткнуться, то молоді люди поберуться; коли ж віддалятимуться одне від одного, їм не судилося бути разом [61, с. 275].

цувальщині відданиці лише промовляли, дивлячись опівночі у дзеркало зі свічкою в руці:

*Андрію, Андрію, коноплі сію,
буду поливати — наверни судженого до хати!*
[42, с. 193].

Своєрідним чином проаналізовані шлюбні ворожіння з насінням представлені й у традиціях різних народів Європи. У багатьох із них, насамперед у білорусів, росіян, поляків, румунів та ін., зафіксовано побутування звичаїв, подібних з погляду функційності і ритуальності до українських. До таких аналогій, зокрема, належать мантичні обрядодії з насінням конопель чи льону задля викликання «віщого» сну (росіяни, білоруси, поляки, румуни), подальше «заволочування» їх спідницею, сорочкою (росіяни, румуни), магичні примовляння (росіяни, білоруси), місця засівання (дровітня, постіль, навколо хати, біля порогу), підкладання під подушку насіння (білоруси), ритуальна оголеність (білоруси), триразовий засів або виголошення словесної формули (білоруси), слухання собачого гавкату (румунки), ритуальна крадіжка (румунки), ужиткування води (словаки, греки) [17, с. 747; 25, с. 90; 46, с. 223; 49, с. 145; 51, с. 52, 53; 56, с. 157; 65, с. 277]. Такі міжетнічні паралелі поміж іншим вказують і на прадавнє коріння цих явищ. Прикметно, що німкеня опівночі у новорічну ніч посівала трьома пальцями вузьку стежку льняного насіння від своєї хати до хати коханого хлопця з метою його приворожити. В кінці шляху вона тричі переверталася, називаючи при цьому парубоче ім'я та швидко поверталася додому. А, скажімо, румунки волочили навколо засіяної дровітні горботку, якою потім застеляли колоду. Відтак сідали на неї та, заплющивши очі, слухали з якого боку загавкають собаки. У цей час хлопці намагалися вкрати її.

Аналіз етнографічних джерел ХІХ — початку ХХ ст. та матеріали сучасних польових досліджень з різних історико-етнографічних районів України засвідчують, що традиційно у шлюбних ворожіннях відданиці використовували насіння конопель, льону, рідше — пшениці (Бойківщина), кукурудзи (Гуцульщина), жита, маку (Слобожанщина, Наддніпрянщина, Поділля), а також пісок, попіл, полову (Бойківщина). У результаті довідувалися, звідки чекати сватів, чи відбудеться весілля (та як швидко), про соціальний стан, характер та професію нарече-

ного, кількість майбутніх дітей або старостів, намагалися побачити судженого уві сні. Водночас спостерігається поєднання шлюбної і продукуючої семантики ворожінь (Бойківщина, Покуття, Наддніпрянщина). Вважаємо, що у цьому випадку в контексті мантичних обрядодій аграрна символіка проектується в еротичну площину. Популярність саме конопель можна пояснити тим, що вони, за словами І. Огієнка «тягли до себе чоловіків і жінок» [45, с. 62]. Враховуючи семантику зерна як джерела нового життя, можна твердити, що обрядовий акт розкидання насіння (імітація землеробських робіт) має виразну продукуючу (фертильно-еротичну) функцію — кореляція родючості землі і фертильності жінки. Очевидно, у давнину такі дії повинні були наділити дівчину плідністю незалежно від результату дивінації. Якщо припустити, що чоловічі штани є аналогом (символічним заміником) майбутнього нареченого, а насіння — дериватом чоловічого сім'я, тоді стає зрозумілим їх використання у ворожбі. Аналіз широкого кола порівняльних даних засвідчив різне функційне призначення мантичного звичаю «засівання конопель», зокрема, життя в добрі та розкоші (Херсонщина), швидке одруження (Черкащина), сприяння кращому росту насіння (Черкащина), а також прагнення довідатися, чи вдадуться в цьому році коноплі (Коломийщина). Задля «віщого» сну під подушку узвичаєно підкладали чоловічі штани, якими «заволочували» посіяне (Бойківщина, Гуцульщина, Південна Лемківщина, Покуття), рідше — насіння (Бойківщина), крайку під праве вухо (Підляшшя) або просто виголошували примовку з проханням показати судженого.

Підкреслимо різноманітність словесних звертань до Бога, святого Андрія, «віщої» тварини, якими супроводжувалися ворожіння, а також місць, де їх виконували: дровітня, пліт, криниця, поріг та ін. Вибір таких локусів не випадковий з огляду на їх порубіжність між «цим» та «іншим» світом. Традиційно мантичні обрядодії здійснювали у найбільш сприятливий час, коли активізується нечиста сила (удосвіта, переддень свята, опівночі).

Для забезпечення ефективності ворожіння у деяких місцевостях дівчата зазвичай вдавалися до ритуальної крадіжки ворожильних предметів — дровітні з подвір'я хлопця чи колосся з пустки (Наддніпрянщина), чоловічого одягу (Південна Лемківщина,

Бойківщина), а парубки хапали дівочі сорочки та горботки задля збитків (Галицька Гуцульщина, Наддніпрянщина). Особливе значення під час виконання дивінацій мало триразове повторення певних дій¹², зокрема, обхід із насінням довкола хати чи повітки (Слобожанщина, Наддніпрянщина), набирання зерна (Наддніпрянщина), його засівання і «заволочування» (Наддніпрянщина, Покуття) або лише «заволочування» (Гуцульщина).

До інших своєрідностей належать: ворожіння з тлумаченням звуків, яким передувала «сівба» (Бойківщина, Лемківщина, Гуцульщина, Полісся); поодинокі приклад індивідуальних парубочих дивінацій (Слобожанщина); аналогії у поясненні результатів і способами виконання ворожби із насінням та дровами, кілками, вінками, свічками (Покуття, Наддніпрянщина, Поділля); отримання наслідків ворожіння за кілька днів або у весняну пору року (Наддніпрянщина, Поділля, Покуття, Південна Україна); рідкісне ворожіння з дзеркалом і свічкою (Буковинська Гуцульщина); ритуальна оголеність дівчини-ворожки (Галицька і Буковинська Гуцульщина, Північна Лемківщина, Східна Бойківщина) тощо.

Широке етнотериторіальне поширення та однакове семантичне навантаження цього мантичного звичаю у різних народів указують на прадавність його походження. Водночас належить відзначити загальноукраїнську основу ворожіння та їх іноетнічні паралелі.

Розглянуті магічно-мантичні обрядодії у сучасну пору вже не побутують. За народними поясненнями жительки с. Лука (Канівщина), це пояснюється тим, що «тепер немає ні сім'я, ні конопель» [7, арк. 228—229, 239]. Редукування дивінацій спостерігається в с. Головецькому (Старосамбірщина), де вони поширені в дитячому середовищі в жартівливій формі. Як наслідок, відбувається поступова затрата таких ворожіння, проте вони все ще зберігаються у пасивній пам'яті старожилів.

1. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 533. — Арк. 1—163.
2. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 550. — Арк. 1—205.
3. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 587. — Арк. 1—74.

¹² Систематичне повторення числа три спостерігається в аграрних ритуалах, лікувальній магії, сімейній обрядовості, фольклорі [50, с. 129].

4. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 588. — Арк. 1—121.
5. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 590. — Арк. 1—48.
6. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 607. — Арк. 1—100.
7. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 608. — Арк. 1—354.
8. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 609. — Арк. 1—65.
9. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 659. — Арк. 1—186.
10. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 704. — Арк. 1—232.
11. Архів ЛВІМФЕ ім. М.Т. Рильського АН УРСР. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 281. — Арк. 1—62.
12. Архів МЕХП. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 260. — Арк. 1—154.
13. Архів МЕХП. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 285. — Арк. 117—139.
14. Агапкина Т. Нагота / Агапкина Т., Валенцова М., Топорков А. // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. — Т. 3: К (Круг) — П (Перепелка). — Москва : Международные отношения, 2004. — С. 355—360.
15. Артюх Л.Ф. Їжа та харчування / Л.Ф. Артюх // Поділля. Історико-етнографічне дослідження. — Київ : Доля, 1994. — С. 282—313.
16. Артюх Л. Село Товстенке вчора й сьогодні / Л. Артюх // Народна творчість та етнографія. — 1993. — № 2 (березень-квітень). — С. 73—77.
17. Афанасьев А.Н. Поэтические воззрения славян на природу. Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований, в связи с мифическими сказаниями других родственных народов : в 3-х т. / А.Н. Афанасьев. — Б. м. : Б. и., Б. г. — Т. 3. — 840 с.
18. Вархол Й. Дівочі ворожіння в часі зимового сонцестояння / Й. Вархол // Науковий збірник музею української культури у Свиднику. — Пряшів : Музей української культури, 1988. — Т. 15. — Кн. 1. — С. 163—172.
19. Вархол Н. Жінка-демон в народному повір'ї українців Східної Словаччини / Н. Вархол // Науковий збірник музею української культури у Свиднику / за ред. Івана Русинка. — Пряшів, 1982. — Т. 10. — Кн. 1. — С. 275—309.
20. Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я / Л. Василечко. — Брошнів : Таля, 1994. — 58 с.
21. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис / О. Воропай. — Мюнхен : Українське видавництво, 1958. — Т. 1. — 456 с.
22. Галайчук В. Міфологічні уявлення про рослини / В. Галайчук // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат : у 4-х т. — Т. 2. Етнологія та мистецтвознавство. — Львів, 2006. — С. 590—608.

23. Галько І. Народні звичаї та обряди з околиць над Збручем / І. Галько. — Львів, 1862. — Ч. 2. — 57 с.
24. Горбач Л. Забобони і чари / Л. Горбач // Наше Слово. — 1958. — № 21. — С. 5.
25. Гроздова І.Н. Народы британских островов / И.Н. Гроздова // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. Весенние праздники. — Москва : Наука, 1977. — С. 80—102.
26. Дикарев М. Народний календар Валуйського повіту (Борисівської волості) у Вороніжчині / М. Дикарев // Матеріали до українсько-руської етнології, 1905. — Т. 6. — С. 113—204.
27. Дикарев М. Різдвяні свята (переклад В. Лукича) / М. Дикарев // Зоря. — 1895. — Ч. 6. — С. 111—113.
28. Довгун А. Андрія / А. Довгун // Наш Родний край. — Тячів, 1926. — Р. V. — Ч. 4. — С. 73—75.
29. Доманицький В. Народний календар у Ровенському повіті, Волинської губернії / В. Доманицький // Матеріали до української етнології. — Львів, 1912. — Т. XV. — С. 62—89.
30. Жаткович Ю. Замітки етнографічні з Угорської Руси / Ю. Жаткович // Етнографічний збірник. — Львів, 1896. — Т. II. — С. 1—38.
31. Зинич М. Звичай та вірування на Андрія в с. Жукотині пов. Турка / М. Зинич // Літопис Бойківщини. — Самбір, 1937. — Ч. 9. — Р. 7. — С. 122—125.
32. Злоцький Ф. Изъ суеверій и обычаев Русскихъ особенно комитата Угочанскаго / Ф. Злоцький // Светъ. — Унгарь, 1870. — Ч. 27 (16 июля). — Г. IV. — С. 219—220.
33. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят (зап. у Мшанці, Староміського повіту і по сусідніх селах) / М. Зубрицький // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 33—60.
34. Иванов П. Жизнь и поверья крестьян Купянскаго уезда, Харьковской губернии / П. Иванов // Сборник Харьковского историко-филологического общества. — Т. 17. — Харьков : Печатное Дело, 1907. — 216 с.
35. Карабович К. Народні вірування / К. Карабович // Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження. — Київ : Родовід, 1997. — С. 316—321.
36. Копержинський К. Календар народньої обрядовості новорічного циклу / К. Копержинський // Первісне громадянство та його пережитки на Україні. — Київ, 1929. — Вип. 3. — С. 14—97.
37. Красовський І. Календарна обрядовість / Красовський І., Вархол Й. // Лемківщина: Історико-етнографічне дослідження : у 2-х т. — Т. 2. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2002. — С. 113—123.
38. Курочкін О. Новорічні свята українців: Традиції і сучасність / О. Курочкін. — Київ : Наукова думка, 1978. — 192 с. : іл.
39. Курочкін О. В. Обрядовість (Календарні свята й обряди) / О.В. Курочкін // Поділля: Історико-етнографічне дослідження. — Київ : Доля, 1994. — С. 358—385.
40. Курочкін О. Українці в сім'ї європейській: звичаї, обряди, свята / Олександр Курочкін. — Київ : Бібліотека українця, 2004. — 248 с.
41. Лепкий Д. На св. Андрея / Д. Лепкий // Зоря. — Львів, 1885. — № 4. — С. 46—47.
42. Маковій Г. Затоптаний цвіт. Народознавчі оповідки / Г. Маковій. — Київ : Український письменник, 1993. — 205 с.
43. Максимович М. Дні та місяці українського селянина: пер. з рос. / М. Максимович. — Київ : Обереги, 2002. — 189 с.
44. Милорадович В. Рождественскія Святки в северной части Лубенскаго уезда / В. Милорадович. — Полтава : Типографія Губернскаго Правленія, 1893. — 24 с.
45. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. Історично-релігійна монографія / Митрополит Іларіон. — Київ : Обереги, 1992. — 424 с.
46. Мойсей А. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини / А. Мойсей. — Чернівці : Друк Арт, 2008. — 320 с. : іл. 16.
47. Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиан / сост. Маркевич Н.А. — Киев : Добровольное общество любителей книги УРСР, 1991. — 174 с. — (Репринтное издание 1860 г.)
48. Орел Л. Вечорниці / Л. Орел // Українська родина: Родинний і громадський побут. — Київ : Видавництво ім. О.Теліги, 2000. — С. 150—157.
49. Петрушевич А.С. Общерусский дневник церковных, народных, семейных праздников и хозяйственных занятий, примет и гаданий / А.С. Петрушевич. — Львов, 1865. — 174 с.
50. Потапенко О. Три / О. Потапенко // Словник символів / за заг. ред. О.І. Потапенка, М.К. Дмитренко та ін. — Київ : Народознавство, 1997. — С. 129.
51. Простонародныя приметы и поверья, суеверные обряды и обычаи, легендарныя сказанія о лицахъ и местахъ / собрал въ Витебской Белоруссии Н.Я. Никифоровский. — Витебск : Губернская Типо-Литографія, 1897. — 337 с.
52. Самбірський Д. Депо про свято-андріївські звичаї й вірування в Самбірщині (с. Городище) / Д. Самбірський // Життя і знання. — Львів, 1938. — Ч. 12. — С. 357.
53. Сивицький М. Духова культура / М. Сивицький // Лемківщина: Земля — люди — історія — культура. Т. II: Записки НТШ. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1988. — Т. 206. — С. 102—194.
54. Скоропад В. Мої спогади / В. Скоропад // Літопис Борщівщини: Історико-краєзнавчий збірник. — Вип. 3. — Борщів : Чумацький шлях, 1993. — 100 с.
55. Толстая С.М. Полесский народный календарь. Материалы к этнодиалектному словарю: К-П / С.М. Толстая // Славянский и балканский фольклор: Духовная культура Полесья на общеславянском фоне. — Москва : Наука, 1986. — С. 178—243.

56. Филимонова Т.Д. Немцы / Т.Д. Филимонова // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — нач. XX в.): Зимние праздники. — Москва : Наука, 1973. — С. 139—161.
57. Франко І. Людові віруваня на Підгір'ю / І. Франко // Етнографічний збірник. — Т. V. — Львів, 1898. — С. 160—218.
58. Чубинский П.П. Труды Этнографическо-Статистической Экспедиции в Западно-Русский край / П.П. Чубинский. — Санкт-Петербург, 1872. — Т. 3. — 488 с.
59. Шмайда М. А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини / М. Шмайда. — Т. 1. — Братіслава ; Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво ; Відділ української літератури, 1992. — 500 с.
60. Шухевич В. Гуцульщина. Четверта частина. Друге видання / В. Шухевич. — Верховина : Журнал «Гуцульщина», 1999. — 304 с.
61. Biegeleisen H. U kolebki. Przed oltarzem. Nad mogilą / H. Biegeleisen. — Lwów, 1929. — 572 s.
62. Blin-Olbert D. Rok obrzędowy u Łemków / D. Blin-Olbert // Łemkowie w historii i kulturze Karpat / pod red. J. Czajkowskiego. — Wyd. II. — Sanok : Museum Budownictwa Ludowego, 1994. — Cz. II. — S. 313—352.
63. Falkowski J. Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny / J. Falkowski. — Lwów, 1938. — 108 s.
64. Falkowski J. Zachodnie pogranicze Huculszczyzny / J. Falkowski. — Lwów, 1937. — 171 s.
65. Federowski M. Lud białoruski na Rusi Litewskiej. Materiały do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877—1891. T. 1 / M. Federowski. — Kraków : Wydawnictwo Komisji antropologicznej Akademii Umiejętności, 1897. — 509 s.
66. Gołębiowski Ł. Lud polski. Jego zwyczaje, zabobony / Ł. Gołębiowski. — Warszawa : W drukarni A. Gąleżowskiego i spółki, 1830. — 328 s.
67. Kolberg O. Chełmskie. Obraz etnograficzny / Oskar Kolberg. — Kraków : W drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1890. — Т. 1. — 265 s.
68. Kolberg O. Pokucie. Obraz etnograficzny / Oskar Kolberg. — Kraków : Z drukarni uniwersytetu Jagiellońskiego, 1882. — Т. 1. — 360 s.
69. Kolberg O. Dzieła wszystkie / Oskar Kolberg. — Wrocław ; Poznań, 1961. — Т. 54: Ruś Karpacka: Obraz etnograficzny. Cz. 1. — 340 s.
70. Kolberg O. Dzieła wszystkie / Oskar Kolberg. — Wrocław ; Poznań : Polskie towarzystwo ludoznawcze, 1974. — Т. 49: Sanockie-Krośnieńskie: Obraz etnograficzny. Cz. I. — 552 s.
71. Mirosław. Zabobony istniejący między ludem prostym w Galicji / Mirosław // Rozmaitości. — Lwów, 1836. — № 27. — S. 217—218.
72. Mroczo K. Śniatyńszczyzna. (Przyczynek do etnografii krajowej) / K. Mroczo // Przewodnik naukowy i literacki. — R. XXV. — Т. XXV. — Zesz. V. — Maj. — Lwów, 1897. — S. 385—402.
73. Pol W. Górale Czuchońkowie / Pol W. // Prace z etnografii północnych stoków Karpat. — Wrocław : Polskie Towarzystwo ludoznawcze, 1966. — S. 95—137.
74. Schnajder J. Z kraju Huculów (Kalendarz huculski) / J. Schnajder // Lud. — Lwów, 1899. — Т. V. — Zesz. 3. — S. 207—220.
75. Schnajder J. Życia górali nadłomnickich / J. Schnajder // Lud. — Lwów, 1912. — Т. XVIII. — Zesz. I—IV. — S. 141—217.

Olena Serebryakova

«ANDREW, ANDREW, I'M SOWING THE HEMP: GOD, LET ME KNOW, WITH WHOM IT WILL BE GATHERED» (DIVINATION RITE OF «SOWING HEMP»: SEMANTICS, SYMBOLICS, FUNCTIONS)

Divination rite of «sowing hemp», which existed in the different ethnographic regions of Ukraine, is analyzed. In particular, its semantics, symbolics, functions, archaic elements and local versions are examined.

Keywords: divination, corn, sowing, oracular dream, counting.

Олена Серебрякова

«АНДРЕЙ, АНДРЕЙ, Я КОНОПЛИ СЕЮ: ДАЙ МНЕ, БОЖЕ, ЗНАТЬ, С КЕМ ИХ БУДУ БРАТЬ» (МАНТИЧЕСКИЙ ОБЫЧАЙ «ЗАСЕВ КОНОПЛИ»: СЕМАНТИКА, СИМВОЛИКА, ФУНКЦИИ)

Проанализирован мантический обычай «засев конопли», который бытовал в разных историко-этнографических районах Украины. В частности, рассмотрены его семантика, символика, функции, архаические элементы, локальные варианты.

Ключевые слова: гадания (мантические действия, дивинации), зерно, засев, «вещий» сон, подсчет.